

Адміністративне право

УДК 342.951

Позняков Спартак Петрович

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

Pozniakov Spartak

Doctor of Law, Associate Professor,

Professor of the Department of Law

Vinnitsia National Agrarian University

ORCID: 0000-0003-3861-3710

Ярмоленко Юлія Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

Iarmolenko Iuliia

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor

Bila Tserkva National Agrarian University

ORCID: 0000-0002-8818-9025

**ДО ПИТАННЯ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ
ПРИРОДНОГО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
REGARDING THE ISSUE OF CORRUPTION IN THE SECTOR OF
ENVIRONMENTAL PROTECTION**

Анотація. Статтю присвячено дослідженню корупції у галузі охорони навколишнього природного середовища. В умовах воєнного стану питання корупції в екологічній сфері відходять на другий план, оскільки оборона нашої держави від зазіхань сусіда є першочерговою проблемою, яка загрожує кожній сфері суспільного життя. Проте, прагнення України стати частиною європейської сім'ї ставить певні умови для здобуття членства у Європейському союзі, серед яких: подолання корупції, співробітництво у сфері довкілля та наближення національного законодавства до європейських стандартів, що стосуються охорони навколишнього природного середовища. Відтак, тема дослідження вирізняється особливою актуальністю. У ході написання статті визначено корупцію як негативний фактор, що не лише підриває довіру народу як єдиного та основного джерела влади до уповноважених осіб та органів, а також стосується національної безпеки загалом. Встановлено, що однією із ключових умов проведення масових протестів у 2013-2014 роках став саме підвищений рівень корупції серед владних структур. Проте, попри колосальні жертви, питання неправомірної вигоди досі знаходиться у плавучому стані. Однією з галузей, які активно потерпають від корупції є екологія. ТанDEM незаконного збагачення та проблем, що містяться в природоохоронній галузі відштовхує прагнення України до розвитку та запроваджує перепони для вступу у Європейський Союз. Конституційно визнаючи право доступу до інформації про навколишнє середовище, з 1998 року функціонує державна система моніторингу довкілля, яка наділена відповідними уповноваженими суб'єктами, проте в частині результативності її діяльності виникають деякі питання. Під час написання цієї статті, окрім висвітлених проблем, одним із каталізаторів розвитку неправомірного збагачення в екологічній сфері є людський фактор, а саме

байдужість деяких громадян до екологічного стану місцевості, на якій вони проживають.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, екологія, природне навколишнє середовище, євроінтеграція, державна система моніторингу довкілля.

Summary. The article is devoted to the study of corruption in the field of environmental protection. In the conditions of martial law, issues of corruption in the environmental series recede into the background, the problem of the defense of our state against the encroachment of a neighbor is a primary problem that threatens the skin sphere of public life. Protest, Ukraine's desire to become a part of the European family establishes certain conditions for obtaining membership in the European Union, including: overcoming corruption, cooperation in the field of the environment and approximation of national legislation to European standards related to environmental protection. Therefore, the research topic is particularly relevant. In the course of writing the article, corruption was identified as a negative factor that not only undermines the people's trust as the only and main source of power in authorized persons and bodies, but also affects national security in general. It was established that one of the key conditions for holding mass protests in 2013-2014 was precisely the increased level of corruption among power structures. However, despite the colossal sacrifices, the question of undue advantage is still floating. However, despite the colossal sacrifices, the question of undue advantage is still floating. One of the fields that actively suffer from the evils of corruption is ecology. The tandem of illegal enrichment and problems in the nature protection industry repels Ukraine's desire for development and introduces obstacles to joining the European Union. Constitutionally recognizing the right of access to information about the environment, since 1998 the state environmental monitoring system has

been functioning, which is vested with the relevant authorized entities, but some questions arise regarding the effectiveness of its activities. At the time of writing this article, in addition to the highlighted problems, one of the catalysts for the development of unjust enrichment in the environmental sphere is the human factor, namely the indifference of some citizens to the ecological state of the area in which they live.

Key words: *corruption, anti-corruption policy, ecology, natural environment, European integration, state environmental monitoring system.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах євроінтеграційних процесів теми охорони природного навколишнього середовища та корупції у цій сфері набувають особливої актуальності, враховуючи умови, виставлені Угодою про асоціацію. Неправомірна вигода у екологічній сфері створює подвійну проблему, яка вимагає термінового вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження корупції в галузі охорони навколишнього середовища прямо чи опосередковано досліджували такі науковці: А. Мовчан, В. Гура, В. Курило, О. Гулак, Ю. Краснова, А. Сіра, О. Сидоренко, С. Якімова, Г. Поліщук, І. Городецька та інші.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження виступає аналіз норм вітчизняного законодавства та доктринальних напрацювань щодо корупції в галузі охорони навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ведення воєнних дій, попри усвідомлення перемоги як основної мети, архіважливою темою визнається запровадження ефективної екологічної політики. Враховуючи колосальну шкоду, нанесену діями ворога на території нашої держави та

питання євроінтеграції, де ключовою умовою вступу є реалізація поставлених вимог щодо відповідного рівня забезпечення якості фінансування охорони довкілля та створення якісної нормативної бази щодо цього питання.

На сьогоднішній день, корупція визнається однією із фігуруючих загроз, що нависають над національною безпекою України. А. Мовчан зазначає, що корупція тягне за собою наступні негативні наслідки: розмивання важливих конституційних засад, що включають в себе припни соціальної справедливості, а також рівність перед буквою закону. Відтак, корупція сприймається каталізатором, що підриває довіру народу до владних структур, вона займається дискредитацією індикаторів розвитку ринкових відносин в точці чесної конкуренції та запобігання економічного монополізму, лобіює законодавчі та нормативні акти, а також злочинність та зловживання [1, с. 116]. Підлягає усвідомленню факт можливості корупції знищити економіку будь-якої держави.

В. Гура констатує, що корупція роз'їдає основи державності, тим самим виставляючи інтереси державних службовців на сходінку вище від інтересів суспільства та держави в цілому. До негативних наслідків, спричинених корупцією автор відносить і мінімізацію довіри громадян та представників бізнесу до держави, і гальмування економічного розвитку та процвітання, і встановлення соціальної несправедливості. Корупція активізує зростання дистанції між різноманітними верствами населення, а також стимулює ділову пасивність та гальмує залучення інвестицій [2, с. 77].

О. Гулак у низці своїх наукових розробок, присвячених проблемним питанням запобігання та протидії корупції, наголошує на тому, що пори прийняття у 2014 році пакету антикорупційних законів і подальшому розвитку антикорупційних інституцій, багато питань, як практичного застосування

основного антикорупційного ЗУ, так і відповідно до різних сфер суспільної життєдіяльності, залишаються невирішеними на сьогодні [3-8].

Болючим залишається питання корупції у екологічній сфері, особливо порушення екологічного законодавства підприємствами, які мають на меті задоволення власних фінансових інтересів є поширеним явищем, де заниження показників впливу на довкілля виступають інструментом реалізації незаконних дій.

Одним із способів для боротьби з неправомірною діяльністю в еко-сфері та для посилення громадського контролю державні органи почали оприлюднювати екологічні дані. Завдяки цьому у небайдужих людей з'явилася можливість здійснювати моніторинг стану довкілля, зокрема, щодо рівня забрудненості повітря та водойм, виявляти можливі порушення і впливати на їхнє розв'язання.

Отже, спершу розглянемо корупцію як правове поняття.

Корупція – розповсюджене явище, яке відоме людству ще з часів формування перших державних утворень. Саме встановлення авторитету однієї групи населення над іншою і стало передумовою виникнення згаданого поняття, адже в умовах суспільної нерівності якнайкраще проглядається можливість «сильніших», за допомогою залучення матеріальних факторів відстоювати власні потреби та інтереси. Відповідно, сьогодні суспільне життя не зазнало значних трансформацій, оскільки битва за «місце під сонцем» тотожна з інстинктом виживання. Основна різниця полягає в тому, що суть сучасних правових поглядів на державу і право вилучає будь-яку дискримінацію, а корупція, у первозданному своєму вигляді, слугує інструментом її розповсюдження, ось чому в наших реаліях її слід окреслювати як соціально-негативний фактор.

Наразі нормативне поле закріплює даний термін у статті 2 ЗУ «Про запобігання корупції», розуміючи під нею використання суб'єктом, на якого поширюється дія ЗУ «Про запобігання корупції», наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суб'єктом, на якого поширюється дія ЗУ «Про запобігання корупції», або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [9].

Вдалим, на наш погляд є визначення корупції у розрізі використання посадовими особами влади, якою вони наділені, управління відповідними повноваженнями, що ґрунтуються на власній меті, що на пряму суперечить моралі та інтересам держави [10, с. 66].

Ведучи мову про антикорупційну політику в Україні, одразу на думку спадає Революція Гідності, яка віддзеркалилась у ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». Саме в згаданому нормативі використано статистичні показники рівня корупції, які були висвітлені у 2013 році Transparency International – незалежною міжнародною організацією. У відповідності до поданих даних, ґрунтовним заклик до протестів визнали саме корупцію, оскільки таку відповідь надало 36 % осіб, що брали участь у опитуванні [11].

Відтак, розповсюдженість корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування слугує каталізатором знищення їх авторитету серед народних мас, тому чітко вписується у сучасне розуміння тези Нікколо Макіавеллі про корупцію, яку останній прирівнює до хвороби, яку важко

розпізнати та згодом легше лікувати, й навпаки – її легко розпізнати, проте важко вилікувати [12, с. 537].

Не першою та не останньою серед галузей, які потерпають від корупції є екологія. Особливої важливості такий розвиток подій набуває при усвідомленні синхронізації підвищеного рівня корупції та недостатнє нормативне регулювання в природоохоронній галузі, оскільки саме ці два фактора виступають у якості основоположних тез, висвітлених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Відтак, ведучи мову про дії, що носять корупційний характер у екологічній сфері, на думку, в першу чергу, спадає комерціалізація природних ресурсів. Відповідно, так звана «торгівля» навколишнім середовищем є центром розвитку корупційних ризиків.

Види корупційних дій, що сприяють злочинній діяльності в сфері екології є достатньо різноманітними. До них відносяться надання з порушенням або всупереч встановленого порядку офіційних дозволів на природокористування, охорона та захист від кримінального переслідування порушників екологічного законодавства й інші дії [13, с. 254]. Проте, на нашу думку, основною проблемою виникнення корупційних ризиків у галузі охорони навколишнього природного середовища є низький рівень екологічної культури серед громадян та байдужість до стану території, на якій вони проживають.

Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Конституцією України гарантовано право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [14]. Звідси, логічним буде, детермінувати поняття публічної інформації у формі відкритих

даних що розуміється як публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [15].

Звідси, на кшталт систем, присутніх за кордоном, в Україні існує державна система моніторингу довкілля - система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки [16].

До суб'єктів державної системи моніторингу довкілля відносять Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Держагентство з управління зоною відчуження, Держслужба геології та надр, Міністерство розвитку громад та територій, Державне космічне агентство, а також Держслужба з надзвичайних ситуацій, Держагентство лісових ресурсів, Держагентство водних ресурсів, Держслужба з питань геодезії, картографії та кадастру, їхні територіальні органи, підприємства, установи та організації, що належать до сфери їхнього управління, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації [16].

Відповідно до аналітичного звіту антикорупційного та соціального впливу відкритих державних даних в екологічній сфері України, державна система моніторингу довкілля, починаючи з 1998 року, не виправдовує свого існування, оскільки, по-перше, не було налагоджено належної взаємодії в єдиній інформаційній системі суб'єктів моніторингу, приладово-технічне оснащення здебільшого є застарілим, а нормативна база не відповідає міжнародним та європейським стандартам [17].

Звідси виливає, що, фактично, у пересічного громадянина немає можливості повноцінно усвідомити обсяг екологічної небезпеки, присутньої у сфері його проживання, що породжує використання уповноваженими особами власних владних повноважень у точці видання неправомірних дозволів на незаконне використання природних ресурсів, викидів з виробництв у навколишнє середовище тощо.

На підтвердження вищевикладеного приведемо приклад електронної петиції, що міститься на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України від 20 березня 2021 року. Автор наголошує на неодноразових викидах забруднюючих речовин, створених в наслідок діяльності ресторанів на воді, а також автомийок. Запропоновано збільшення екологічного контролю та відповідальності [18]. Аналізуючи цей документ, увагу приковує кількість осіб, які проголосували «За», а саме це 51 людина станом на сьогодні. Відповідно, саме незацікавленість пересічних громадян станом довкілля і є основним фактором, що формує потенційний корупційний ризик, оскільки елементарна байдужість до того, що відбувається навколо тягне за собою негативні наслідки не лише для сучасних, але й майбутніх поколінь.

Висновки та перспективи. Отже, у підсумку варто відзначити, що формування повноцінного, орієнтованого на європейські стандарти екологічного законодавства, на рівні подолання корупції, мають виступати у якості основних напрямів діяльності державної політики після завершення війни. Саме існування України у ролі країни-члена Європейського Союзу є інструментом її подальшого розвитку, що стимулюватиме охорону навколишнього природного середовища та допоможе зберегти його в нормальному стані для майбутніх поколінь.

Література

1. Мовчан А.В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 1. С. 116-121.
2. Гура В.В. Поняття корупції як економіко-правового феномену. Вчені записки Університету «КРОК»: зб. наук. праць. Київ: ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», 2021. Вип. № 4 (64). С. 76-84.
3. Ladychenko V., Gulac O., Yemelianenko K., Danyliuk Yu., Kurylo V. Ensuring Sustainable Development of Local Self Government: Foreign Experience for Ukraine. European Journal of Sustainable Development. 2021. Vol. 10(4). P. 167-178. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n4p167; URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1270> (дата звернення: 03.01.2023).
4. Гулак О.В., Павленко В.І. Окремі проблемні питання застосування закону України «Про запобігання корупції». Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 1. С. 69-71. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/21.pdf (дата звернення: 02.02.2022).
5. Гулак О.В., Сіра А.В. До питання правомірності складання органами національної поліції протоколу про адміністративне правопорушення за недотримання вимог фінансового контролю без отримання інформації від НАЗК. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2018. № 52. Т. 2. С. 39-43. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.52/part_2/10.pdf (дата звернення: 02.02.2022).
6. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf (дата звернення: 02.02.2022).

7. Гулак О. В., Головка Л. О., Головій Л. В. Юридична відповідальність за корупційні та пов'язані з нею правопорушення у сфері земельних правовідносин. Право. Людина. Довкілля. 2022. Випуск 1. Том 13. С. 73-80. URL: <https://environmentalscience.com.ua/uk/journals/tom-13-1-2022> (дата звернення: 12.02.2023).
8. Гулак О.В., Чухно В. О. Окремі аспекти запобігання корупції у сфері вітчизняних земельних правовідносин. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 9 червня 2022 р., Миколаїв-с. Коблеве. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 23-25. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15457/1/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%97%D0%B2.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 12.02.2023).
10. Сидоренко О.О. Корупція як вид зловживання правом: причини та основні методи боротьби. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 65-68.
11. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
12. Якимова С. Генезис сучасного поняття корупції: кримінологічний аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 861. С. 535–539.

13. Поліщук Г.С. Корупційні чинники незаконного заволодіння природними ресурсами. URL: [http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16545/1/Реалізація державної ... Ч2_p254-257.pdf](http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16545/1/Реалізація_державної_..._Ч2_p254-257.pdf) (дата звернення: 22.02.2023).
14. Конституція України : Закон України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2023).
15. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 22.01.2023).
16. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
17. Антикорупційний та соціальний вплив відкритих державних даних в екологічній сфері України: аналітичний звіт. URL: <https://tapas.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Ecology-OD-Impact-Study.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).
18. Корупція в сфері екології : електронна петиція. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/87908> (дата звернення: 10.02.2023).

References

1. Movchan A.V. Aktualni problemy protydii koruptsii v Ukraini. Visnyk kryminalnoho sudochynstva. 2017. № 1. S. 116-121.
2. Hura V.V. Poniattia koruptsii yak ekonomiko-pravovoho fenomenu. Vcheni zapysky Universytetu «KROK»: zb. nauk. prats. Kyiv: VNZ «Universytet ekonomiky i prava «KROK», 2021. Vyp. № 4 (64). S. 76-84.

3. Ladychenko V., Gulac O., Yemelienenko K., Danyliuk Yu., Kurylo V. Ensuring Sustainable Development of Local Self Government: Foreign Experience for Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10(4). R. 167-178. doi: 10.14207/ejsd.2021.v10n4p167; URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1270> (date of access: 03.01.2023).
4. Hulak O.V., Pavlenko V.I. Okremi problemni pytannia zastosuvannia zakonu Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii». *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2018. № 1. S. 69-71. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/21.pdf (date of access: 02.02.2022).
5. Hulak O.V., Sira A.V. Do pytannia pravomirnosti skladannia orhanamy natsionalnoi politsii protokolu pro administratyvne pravoporushennia za nedotrymannia vymoh finansovoho kontroliu bez otrymannia informatsii vid NAZK. *Naukovi visnyk UzhNU. Seriya «Pravo»*. 2018. № 52. T. 2. S. 39-43. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.52/part_2/10.pdf (date of access: 02.02.2022).
6. Hulak O. V., Kurylo V. I., Dubchak L. M. Do pytannia pro shliakhy podolannia koruptsii v Ukraini. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. 2021. № 1. S. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf (date of access: 02.02.2022).
7. Hulak O. V., Holovko L. O., Holovii L. V. Yurydychna vidpovidalnist za koruptsiini ta pov'iazani z neiu pravoporushennia u sferi zemelnykh pravovidnosyn. *Pravo. Liudyna. Dovkillia*. 2022. Vypusk 1. Tom 13. S. 73-80. URL: <https://environmentalscience.com.ua/uk/journals/tom-13-1-2022> (date of access: 12.02.2023).
8. Hulak O.V., Chukhno V. O. Okremi aspekty zapobihannia koruptsii u sferi vitchyznianykh zemelnykh pravovidnosyn. *Rozvytok terytorialnykh hromad:*

- pravovi, ekonomichni ta sotsialni aspekty: Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 9 chervnia 2022 r., Mykolaiv-s. Kobleve. Mykolaiv : MNAU, 2022. S. 23-25. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15457/1/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%97%D0%B2.pdf> (date of access: 12.02.2023).
9. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014r. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (date of access: 12.02.2023).
10. Sydorenko O.O. Koruptsiia yak vyd zlovzhyvannia pravom: prychny ta osnovni metody borotby. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2021. № 4. S. 65-68.
11. Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014-2017 roky : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (date of access: 10.02.2023).
12. Yakymova S. Henezys suchasnoho poniattia koruptsii: kryminolohichni aspekt. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii: Yurydychni nauky : zbirnyk naukovykh prats. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2017. № 861. S. 535–539.
13. Polishchuk H.S. Koruptsiini chynnyky nezakonnoho zavolodinnia pryrodnyimi resursamy. URL: [http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16545/1/Realizatsiia_derzhavnoi ... Ch2_p254-257.pdf](http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16545/1/Realizatsiia_derzhavnoi..._Ch2_p254-257.pdf) (date of access: 22.02.2023).
14. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (date of access: 12.01.2023).

15. Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 r. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (date of access: 22.01.2023).
16. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro derzhavnu systemu monitorynhu dovkillia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.03.1998 r. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text> (date of access: 15.02.2023).
17. Antykoruptsiinyi ta sotsialnyi vplyv vidkrytykh derzhavnykh danykh v ekolohichnii sferi Ukrainy: analitychnyi zvit. URL: <https://tapas.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Ecology-OD-Impact-Study.pdf> (date of access: 10.02.2023).
18. Koruptsiia v sferi ekolohii : elektronna petytsiia. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/87908> (date of access: 10.02.2023).